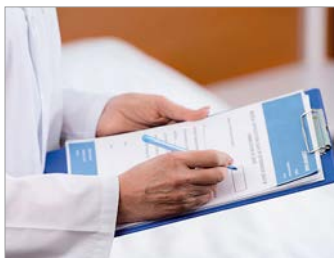

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ наркополітики до 2030 року

Наркополітика держави — один із найвагоміших чинників, що мають вплив на ситуацію з вживанням психоактивних речовин, зокрема на доступ осіб, які зловживають чи мають залежність, до програм зменшення шкоди та лікування; 20 серпня 2025 року уряд ухвалив Державну стратегію наркополітики до 2030 року, що є важливим досягненням на шляху до створення здорового і стійкого суспільства.

Аналіз поточного стану щодо вживання психоактивних речовин

Станом на 01.01.2025 в Україні під наглядом у диспансерній групі перебувало понад 354 тис. осіб із розладами психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин (ПАР), зокрема алкоголю. Із них кількість осіб, які перебували на обліку внаслідок відповідних розладів, спричинених вживанням наркотичних та/або психотропних речовин, становила понад 64 тис. осіб, із них 67,8 % — через вживання опіоїдів. Частка таких осіб залишається стабільною протягом багатьох років. Ці дані корелюють із результатами, отриманими в межах інтегрованого біоповедінкового дослідження та оцінювання кількості осіб, які вживають ін'єкційні наркотичні речовини. За останніми доступними даними (2019 р.), ця кількість становила 317 тис. осіб (на підконтрольній уряду України території), із них вживали лише опіоїди — понад 200 тис. осіб (63,3 %), стимулятори — понад 386 тис. осіб (12,2 %), практикували змішане застосування наркотичних речовин — понад 77 тис. осіб (24,5 %). Втім, даних щодо кількості осіб, які вживають наркотичні засоби неін'єкційним шляхом, в Україні немає.

Аналіз останніх доступних даних, які характеризують поточну ситуацію на ринку наркотичних препаратів, свідчить про нові тенденції та негативний вплив широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Так, зокрема, зменшення територій вирощування нарковмісних рослин і зміна каналів збуту призвела до збільшення кількості лабораторій із виробництва синтетичних наркотичних засобів; до зростання поширення постачання комбінованих нарковмісних лікарських засобів і прекурсорів, обіг яких в Україні заборонено, але дозволено в країнах Європейського Союзу; до збільшення попиту на синтетичні ПАР, зокрема синтетичні катинони й канабіноїди, та пропозиції цих речовин. Серед нових загроз для системи охорони здоров'я — збільшення частоти звернень пацієнтів із гострою інтоксикацією альфа-піролідінопентіофеном (α -PVP), амфетаміном і канабісом та висока поширеність психозів, що може свідчити про вживання синтетичних канабіноїдів.

Попри значне поширення вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, наразі доступ до заходів з ефективної профілактики, виявлення та лікування осіб із розладами, пов'язаними із їх вживанням, є обмеженим, як і доступ до наркотичних лікарських засобів, які призначають із лікувальною метою. За міжнародними оцінками, серед осіб із розладами, пов'язаними з уживанням вказаних речовин, лише одна з десяти отримує відповідне лікування.

Тенденції та обґрунтування необхідності розв'язання виявлених проблем

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну збільшилась кількість громадян, які потребують медичної допомоги внаслідок отриманих поранень і психологічних травм. Крім того, стрімко зростає кількість осіб, зокрема і дітей, які мають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Залучення найкращих світових практик для надання допомоги таким особам допоможе швидше впоратись із цим викликом та відновити їхній стан. Спрощення логістичних шляхів постачання наркотичних лікарських засобів для військовослужбовців сприятиме збереженню життя важкопоранених, для яких своєчасна допомога є життєво необхідною. Лише скоординовані та послідовні дії з допомоги військовослужбовцям та іншим особам, які цього потребують у період військового стану, допоможуть протистояти агресії росії проти України.

Основними проблемами, що потребують нагального розв'язання протягом 2025–2030 років, є:

- Брак стійкої та збалансованої системи науково обґрунтованих заходів, засобів і способів, що гарантують верховенство права, дотримання прав і свобод людини.
- Необхідність зниження попиту, незаконної пропозиції та шкоди внаслідок вживання наркотичних засобів і психотропних речовин в умовах забезпечення доступності до наркотичних засобів і психотропних речовин для медичних і наукових цілей.

- Необхідність переорієнтації заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів для осіб, які вживають згадані препарати, від кримінально-каральних до соціально-виховних, медичних, психосоціальних та профілактичних.

До 2030 року необхідно розв'язати ці проблеми, зокрема через упровадження ефективної реформи наркополітики України, розширення доступу до медичних і соціальних послуг, зміни ставлення до наркозалежних осіб та підвищення рівня суспільної обізнаності про проблеми пацієнтів із розладами поведінки та психіки внаслідок вживання ПАР.

Ключові положення стратегії наркополітики

Стратегія наркополітики на період до 2030 року базується на положеннях Конституції України, національного законодавства та відповідних міжнародно-правових документах Організації Об'єднаних Націй (ООН), Ради Європи та Європейського Союзу, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою ніхто не може бути підданий катуванню, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Одним із ключових аспектів подолання поширення психічних та поведінкових розладів внаслідок вживання наркотичних засобів і психотропних речовин є забезпечення максимального зосередження на належному лікуванні із залученням соціально-виховної компоненти. Така стратегія передбачає системний підхід до лікування залежностей і трансформацію ставлення суспільства до осіб із залежностями, упровадження в клінічну практику якісних, доказових і пацієнто-орієнтованих моделей лікування, що відповідають сучасним міжнародним стандартам.

Ухвалена Стратегія наркополітики базується на ключових положеннях відповідної Європейської стратегії наркополітики 2021–2025 (*англ.* EU Drugs Strategy 2021–2025) та має на меті забезпечити:

1. Популяризацію здорового способу життя, зменшення попиту на наркотичні засоби, психотропні речовини або їхні аналоги — завдяки розвитку послуг профілактики, лікування та ресоціалізації.
2. Гарантування безперервного й своєчасного доступу до контрольованих лікарських засобів для осіб, які цього потребують, забезпечення адекватного знеболення, доступності замісної підтримувальної терапії та інших препаратів медичного призначення, які застосовують для лікування пацієнтів із залежностями і супутніми станами.
3. Протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, а також зменшення пропозицій таких засобів і речовин, які перебувають у незаконному обігу, та своєчасне їх вилучення, зокрема через упровадження системи раннього оповіщення про появу нових ПАР.
4. Розбудову системи моніторингу та збору стратегічних даних щодо наркотичної та алкогольної ситуації, що використовуватимуться для обґрунтованого прийняття рішень суб'єктами наркополітики.
5. Стратегічну співпрацю — розвиток партнерств, інновацій та ефективної координації суб'єктів.

Висновки

Вживання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів не за медичним призначенням несе значні ризики для громадського здоров'я та суспільного добробуту, економіки та національної безпеки держави. Залежність від ПАР є захворюванням центральної нервової системи: біохімічні процеси в активних центрах (рецепторах) мозку змінюються так, що потреба в наркотичних речовинах стає біологічно зумовленою і дуже сильною. Наркозалежність є рецидивним захворюванням — пацієнти з розладами, пов'язаними з уживанням наркотичних речовин, які пройшли лікування або лікуються, мають підвищений ризик повернутися до вживання ПАР навіть після кількох років відмови.

Для повноцінного використання сучасних підходів і кращих міжнародних практик ефективної наркополітики необхідним є дотримання високих стандартів, як-от:

- Формування серед населення, медичних працівників, фахівців закладів освіти та наукових установ тощо розуміння проблеми вживання наркотичних засобів і психотропних речовин, природи залежності та методів профілактики і лікування.
- Проведення наукових досліджень для розробки нових підходів до формування програм і заходів, упровадження новітніх методів профілактики, діагностики та медичної й психосоціальної допомоги (зокрема, використання наркотичних лікарських засобів).
- Виконання наукових досліджень і забезпечення прямого використання отриманих даних для прийняття рішень, створення нормативних актів у сфері використання наркотичних засобів.
- Підвищення кваліфікації осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками мають володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані.
- Розвиток неформальної, інформальної освіти та просвітницької роботи, спрямованих на формування здорового способу життя, усвідомленого ставлення до власного здоров'я, безпечних поведінкових практик і профілактики захворювань.
- Налагодження системи розвитку міжнародної співпраці для обміну даними, упровадження кращих міжнародних практик і технологій.

Інтеграція України до світової та європейської спільноти, виконання визначених ООН цілей сталого розвитку потребує вдосконалення політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів відповідно до принципів інтегрованого та збалансованого підходу, що має відповідати як потребам забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю, безпеки громадян, так і неухильному дотриманню прав і свобод людини. Цілями сталого розвитку за напрямом забезпечення здоров'я та благополуччя передбачено створення умов для безперешкодного доступу до лікування, послуг із профілактики та життєво необхідного використання наркотичних лікарських засобів для всіх осіб, які цього потребують.

Підготувала **Лариса Мартинова**

За матеріалами www.moz.gov.ua